

Äidinkielen opettajain liiton lausunto

HE 39/2017 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ammatillisesta koulutuksesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Ammatillinen työryhmä, Äidinkielen opettajain liitto

Tiedustelut

Saija Leiding (puheenjohtaja), saija.leiding@gmail.com, puh. 041 523 1063

Minna Kuutti (jäsen), mkuutti@gmail.com, puh. 040 747 3387

Penni Pietilä (jäsen), penni.pietila@gmail.com, puh. 040 415 5852

Sisältö

1. Opiskelijan oikeudet	3
2. Koulutuksellinen tasa-arvo ja jatko-opintokelpoisuus	5
3. Rahoitusmalli	6

Lakiesitystä on paranneltu luonnosvaiheen jälkeen. Lakiin on kuitenkin edelleen jätetty liikaa tulkinnanvaraa, jota koulutuksen järjestäjät voivat käyttää väärin lisääntyvän autonomian, säästöpainneiden ja rahoitusmallin takia.

Koulutuksen järjestäjälle syntyykin kaksoisrooli, jossa järjestäjä sekä päättää opetuksen määrästä ja toteutustavoista että hyötyy vähäisestä opetuksen määrästä. Koulutuksen järjestäjät saattavat päätyä epäeettisiin ja epätarkoituksenmukaisiin opetuksen toteutustapoihin, sillä lakiesitys ohjaa koulutuksen järjestäjiä kustannustehokkaaseen toimintaan antamatta toiminnalle selkeitä raameja. Myös vaatimus yksilöllisten opintopolkujen toteuttamiseen samanaikaisen resurssien vähentymisen kanssa luovat ristiriidan, joka saattaa johtaa koulutuksen laadun laskuun ja nuorisotakuun vaarantumiseen.

Lakiesitys ei siksi nyky muodossaan turvaa asianmukaista ammatillista koulutusta tulevaisuudessa. Lakiin pitääkin kirjata yksiselitteisesti ja tarkasti reunaehdot, joiden puitteissa koulutuksen järjestäjät voivat toimia.

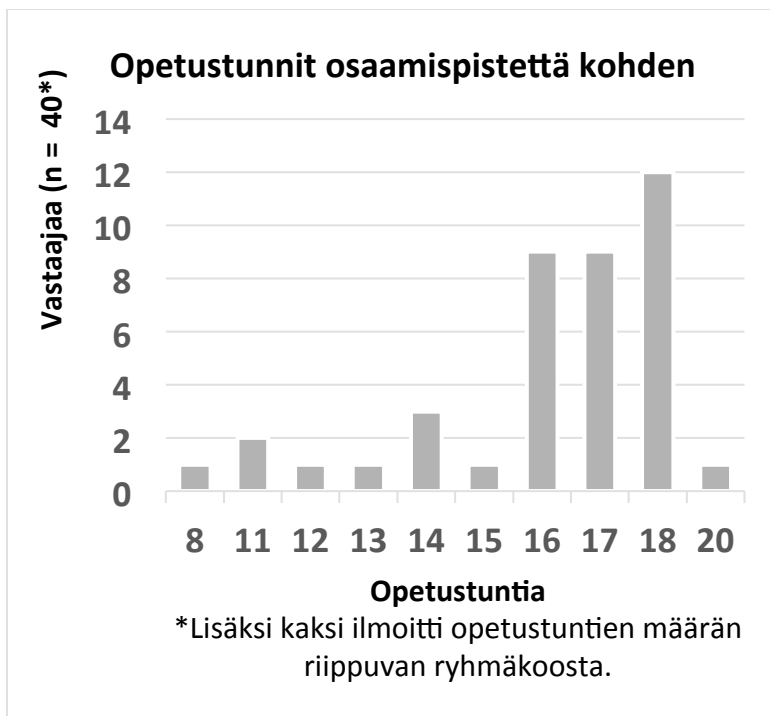
1. Opiskelijan oikeus opetukseen

Toimenpide-ehdotukset: Taataan opiskelijan oikeus suunnitelmalliseen ja riittävään opetukseen ja ohjaukseen osaamisperusteisuus huomioiden. Turvataan koulutuksen tavoitteiden (§ 2) toteutuminen. Liittyy pykäliin 53 § ja 54 §; 61 §; 118 §.

Lakiesitys perustuu epärealistiseen käsitykseen koulutukseen hakeutuvien opiskelijoiden taidoista. Peruskoulusta ammatilliseen peruskoulutukseen hakeutuvilla 15-16-vuotiailla nuorilla ei keskimäärin ole vielä itseohjautuvuutta, jota lakiesitys opiskelijoilta edellyttää. Suurimmalla osalla ei myöskään ole tunnustettavaa osaamista, vaan osaaminen hankitaan opiskelemalla. Yksilöllisen opintopolun toteuttaminen asianmukaisen opetuksen ja ohjauksen avulla onkin oleellista reformin onnistumisessa.

Yksi lain tavoitteista on ehkäistä syrjäytymistä ja vähentää opintojen keskeyttämistä (s. 167). Nykymuodossaan lakiesitys ei realistisesti tue tämän tavoitteen toteutumista. Jotta opiskelija kiinnittyisi opintoihinsa, hänellä tulee olla todellinen vertaisryhmä sekä riittävä kontakti asianmukaiseen opetushenkilöstöön. Tähän ei säästöpainneiden edessä ole mahdollisuuksia, sillä sekä yhteisöllisyyden että yksilöllisten opiskelupolkujen toteutus vaatii nykymuotoista koulutusta enemmän resursseja. Pelkona onkin, että syrjäytymisen ehkäisemisen sijaan reformi nykymuotoisena toteutuessaan lisäisikin syrjäytymistä, opintojen keskeyttämistä ja yhteiskunnallista eriytymistä.

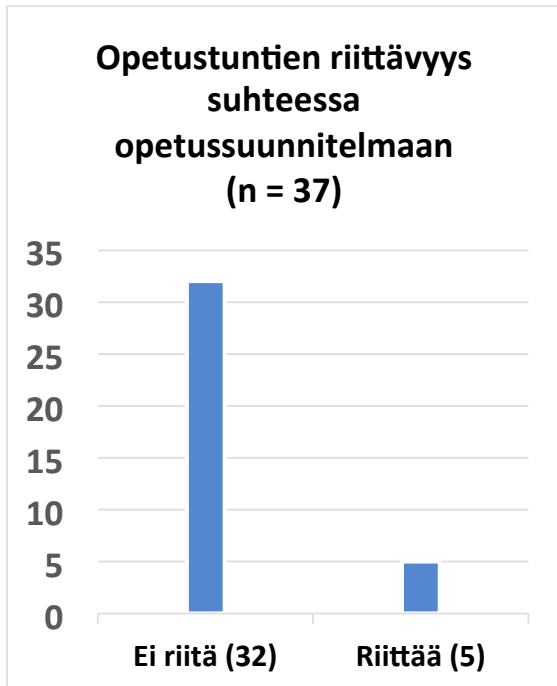
Koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta on kestävämpää, että opetustuntimääristä ei säännellä nykyisessä lakiesityksessä. Säätämättömyys on johtanut ja tulee edelleen johtamaan valtavaan opetustuntimäärien hajontaan koulutuksen järjestäjien välillä (ks. kuvio 1¹). Tällä hetkellä opiskelija saa siis 40-100 tuntia äidinkielen opetusta riippuen koulutuksen järjestäjästä. Tämä on käytännössä maksimimäärä opetusta, jonka opiskelija voi saada. Opetuksen määrä ei liity opiskelijan osaamiseen vaan koulutuksen järjestäjän resursointiin.

Kuvio 1.

¹ ÄOL teki kyselyn ammatillisille äidinkielen opettajille 21.3.-5.4.2017. Vastaajina oli yhteensä 41 opettajaa 16 koulutuksen järjestäjältä ympäri maata. Lisäksi 18 vastaajaa ei ilmoittanut työnantajansa. Kyselyssä oli kysymyksiä lähiopetustuntimääristä, opetussuunnitelman toteuttamismahdollisuuksista ja koulutuksen antamista valmiuksista jatko-opintoihin.

Osaamisperusteisuuden lisääminen ei todennäköisesti myöskään tuo toivottuja säästövaikutuksia. Oppilaitoksissa tunnustetaan osaamista jo nyt aina silloin, kun informaalisti tai formaalisti hankittua osaamista on. Osaamisperusteisuus toimii tällä hetkellä vain osaamisen tunnustamisessa; sen sijaan opiskelijan on vaikea tai mahdoton saada lisäopetusta silloin, kun hän sitä tarvitsee (ks. kuvio 2²). Jatkuvasti vähentyvä lähiopetustuntimäärä vaarantaa elämässä, työelämässä, ammatissa ja jatko-opinnoissa tarvittavien taitojen kehittymisen lisäksi mm. erityisopiskelijoiden opintomenestyksen.

Kuvio 2.

² ÄOL teki kyselyn ammatillisille äidinkielen opettajille 21.3.-5.4.2017. Vastaajina oli yhteensä 41 opettajaa 16 koulutuksen järjestäjältä ympäri maata. Lisäksi 18 vastaajaa ei ilmoittanut työnantajaansa. Kyselyssä oli kysymyksiä lähiopetustuntimääristä, opetussuunnitelman toteuttamismahdollisuuksista ja koulutuksen antamista valmiuksista jatko-opintoihin.

2. Kouluksellinen tasa-arvo ja jatko-opintokelpoisuus

Toimenpide-ehdotukset:

Huolehditaan, että opiskelijan oikeusturva toteutuu koulutuksen järjestäjästä riippumatta. Turvataan koulutuksen vastaavuus lukio-opintojen laajuuteen (15 §) ja tosiasiallinen jatko-opintokelpoisuus. Liittyy pykäliin 46 § ja 47 §; 53 §, 54 § ja 118 §; 61 §, 63 §

Huolta aiheuttaa, miten tosiasiallinen jatko-opintokelpoisuus ja opiskelijoiden jatko-opintokyky taataan, mikäli yhteisiä tutkinnon osia suoritetaan pääosin ammatillisten tutkinnonosien yhteydessä ja koulutuksen järjestäjät edelleen vähentävät ohjaus- ja opetustunteja. Jatko-opintokelpoisuus on hallitusohjelman linjaus. Jatko-opintokelpoisuus uhkaa kuitenkin jäädä pelkäksi teoreettiseksi mahdollisuudeksi, jos ammattitaitoisen opetuksen määrästä ei säännellä ja kelpoisen opettajan takaamasta opetuksen laadusta voidaan lain valtuutuksella tinkiä.

Arviointivastuussa olevat opettajat tarvitsevat lainsäädännöltä selkänöjää työlleen. Ei ole realistista, että opettajat pystyvät huolehtimaan oppimisen laadusta, jos koulutuksen järjestäjä jatkuvasti säästää lähiopetustunneista. Opettajan työ on ohjata ja opettaa, ei taistella riittävistä reunaehdoista. Reunaehdoista, kuten opetustuntimäärästä ja riittävän kelpoisista arvioijista säättämisen, tulisi olla lainsäätäjän velvollisuus. Osaamisen tunnustamista vähimmäistuntimäärä ei vaikeuta.

§:ssä 54 säädetään osaamisen arvioijista: osaamisen arvioinnista päättäisi yhteisten tutkinnon osien ja valmentavan koulutuksen osalta opettaja tai *erityisestä syystä* muu koulutuksen järjestäjän edustaja. Esityksen sivulla 238-239 mainitaan, että erityisen syyn kohdalla osaamisen arvioijille ei määritellä koulutukseen perustuvia pätevyysvaatimuksia. On ongelmallista, että *erityistä syytä* ei ole määritelty ja osaamisen arvioijana voi toimia muu kuin kelpoinen osa-alueen opettaja (valtioneuvoston asetuksen 986/1998 sääntelemä kelpoinen aineenopettaja, 142 §). Tämä antaa koulutuksen järjestäjälle mahdollisuuden luistaa asianmukaisen opetuksen antamisesta ja arvioinnista etenkin, kun myös *erityisen syyn* määrittelee koulutuksen järjestäjä. Tämän myötä opiskelijat joutuvat eriarvoiseen asemaan opetuksen laadun suhteen ja esimerkiksi jatko-opintoihin haettaessa.

§:ssä 47 säädetään aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta ja viitataan § 54 osaamisen arvioijiin. Myös tämän pykälän kohdalla muotoilu antaa koulutuksen järjestäjälle mahdollisuuden merkitä opiskelijalle suorituksia perusteetta. Koulutuksen järjestäjän ei tämänhetkisen muotoilun mukaan olisi pakko edes konsultoida aineenopettajaa osaamista tunnustettaessa. Koulutuksen järjestäjät tulisi velvoittaa käyttämään arvioinnissa vain kelpoisia aineenopettajia ainakin silloin, kun osaaminen on hankittu informaalisti tutkintojärjestelmän ulkopuolella.

Riittävä, asianmukainen ja kelpoisen opettajan antama yhteisten tutkinnon osien opetus antaa riittävät elämässä, työelämässä, ammatissa ja jatko-opinnoissa tarvittavat valmiudet. Kelpoisuuksien yksiselitteinen noudattaminen ja lähiopetustuntimäärien sääntely on ainoa väylä koulukselliseen tasa-arvoon.

Myös opiskeluvalmiuksia tukevien opintojen (§ 63) järjestämistä tulee säännellä Opetushallituksen tekemillä opintojen sisältöjä sääntelevillä perusteilla ja sääntelemällä vähimmäislähiopetustuntimääristä. Ilman sääntelyä on vaarana, että koulutuksen järjestäjät eivät todellisuudessa järjestä opintoja opiskelijoille. Vain lähiopetustuntimääriä ja opetuksen sisältöjä sääntelemällä voidaan taata esimerkiksi maahanmuuttajien, erityisopiskelijoiden ja elämänhallinnallisista vaikeuksista kärsivien opiskelijoiden asianmukainen, opiskeluvalmiuksia aidosti tukeva opetus.

Esityksen (s. 243-244) mukaan opiskeluvalmiuksia tukevissa opinnoissa ei opiskella peruskielitaitoa vaan ammatillista kielitaitoa. Tämä on ristiriidassa Valtion kotouttamisohjelman³ kanssa. Ohjelman mukaan maahanmuuttajat siirtyvät ammatilliseen koulutukseen entistä aiemmin ja opintojen aikaista kielen opetusta

³ Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016-2019, Työ- ja elinkeinoministeriö s. 19, s. 25-26, s. 27.

lisätään. Opiskeluvalmiuksia tukeviin opintoihin tulee siis voida sisällyttää myös peruskielitaidon opetusta, sillä heikko kielitaito on tietyillä aloilla myös potilas- ja työturvallisuusriski.

3. Rahoitusmalli

Toimenpide-ehdotukset: Varmistetaan, että rahoitusmalli ohjaa koulutuksen järjestäjiä eettisesti kestävään toimintaan. Estetään lainsäädännöllä tutkintotehtailu ja suoritusten perusteeton antaminen.

Liittyy pykäliin 32 §; 53 §, 54 § ja 118 §

Koulutuksen järjestäjille syntyy rahoitusmallin myötä epäilyttävä kaksoisrooli, jossa sama toimija sekä määrittelee riittävän ohjauksen ja opetuksen määrän että hyötyy vähäisestä opetuksen ja ohjauksen määrästä. Uusi rahoitusmalli ohjaa koulutuksen järjestäjiä ennen kaikkea vähentämään ohjauksen ja opetuksen määrää, mikä voi johtaa jopa tutkintotehtailuun, kun 35 % rahoituksesta tulisi suoritusten perusteella.

Jo nyt opettajia painostetaan antamaan suoritusmerkintöjä ja tekemään osaamisen tunnustamista silloin, kun sille ei ole perusteita. ÄOL:n tietoon on tullut lukuisia tapauksia, joissa opiskelijan opintosuoritusotteelle on ilmestynyt arviointeja esimerkiksi koulutuspäällikön tai opinto-ohjaajan toimesta, kun aineenopettajan arvion mukaan osaamista ei ole vielä saavutettu. Tämä ilmiö tulee lisääntymään, mikäli rahoitus perustuu jatkossa yhä enemmän suoritusten määrään. Lain tulee turvata opiskelijoille tosiasiallisesti toteutuvat yhtäläiset oikeudet saada opetusta ja asiantuntevaa, oppimista tukevaa arviointia sekä estää tällaisia väärinkäytöksiä.

Rahoitusmallia on perusteltu sillä, että se vaikuttaa koulutuksen järjestäjien tahtotilaan järjestää laadukasta opetusta; pitkällä aikavälillä rahoitusmalli vaikuttaisi koulutuksen laadun paranemiseen, sillä työelämän ja jatko-opintojen palaute vaikuttaisi siihen, mille ammatillisen koulutuksen järjestäjille opiskelijat hakeutuvat. Huomioimatta on kuitenkin jäänyt, mitä tämä tulee tarkoittamaan lyhyellä aikavälillä rahoitusmallin astuttua täysivaltaisena voimaan, kun koulutuksen järjestäjät säästöpainneiden edessä leikkaavat opetuksesta ja tinkivät opettajien kelpoisuusvaatimuksista §:n 54 erityiseen syyhyn vetoamalla.